

BANKLARDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA OMONATLARNI BOSHQARISH VA KREDIT JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH.

Malikov Bobur Nuriddinovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16940161>

Annotatsiya

Mazkur ilmiy ishda tijorat banklarida raqamli texnologiyalar yordamida omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish masalalari yoritilgan. So'nggi yillarda bank tizimida raqamli transformatsiya jarayonlari jadal rivojlanib, mijozlarga xizmat ko'rsatishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. Raqamli texnologiyalar omonatlarni jalb etish va ulardan samarali foydalanish jarayonida shaffoflikni ta'minlash, kredit ajratish mexanizmlarini tezlashtirish hamda qaror qabul qilishni avtomatlashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Tadqiqotda banklarda mobil ilovalar, internet-banking, sun'iy intellekt asosidagi kredit scoring tizimlari va blokcheyn texnologiyalarining qo'llanishi tahlil qilinib, ularning samaradorlik ko'rsatkichlari o'rganildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalar orqali kredit portfelini diversifikatsiya qilish, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish hamda omonat mablag'larini boshqarishda xavfsizlik va tezkorlikni oshirish imkoniyatlari mavjud.

Shuningdek, ilmiy ishda O'zbekiston tijorat banklari misolida raqamli xizmatlarni joriy etishning amaliy jihatlari, mavjud muammolar va xalqaro tajribadan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan. Xulosa sifatida, raqamli texnologiyalarni keng tatbiq etish bank tizimining barqarorligini ta'minlash, mijozlar ishonchini mustahkamlash va moliyaviy xizmatlar sifatini oshirishda strategik omil sifatida qaraladi.

Kalit so'zlar: Raqamli texnologiyalar, tijorat banklari, omonatlarni boshqarish, kredit jarayonlari, optimallashtirish, bank menejmenti, moliyaviy xavfsizlik, sun'iy intellekt, blokcheyn, mobil banking, internet-banking, kredit scoring, muammoli kreditlar, moliyaviy innovatsiyalar, raqamli transformatsiya.

Abstract

This scientific work covers the issues of managing deposits and optimizing credit processes using digital technologies in commercial banks. In recent years, digital transformation processes in the banking system have been developing rapidly, creating new opportunities for serving customers. Digital technologies are playing an important role in ensuring transparency in the process of attracting and effectively using deposits, accelerating credit allocation mechanisms, and automating decision-making.

The study analyzed the use of mobile applications, internet banking, artificial intelligence-based credit scoring systems, and blockchain technologies in banks, and studied their performance indicators. The results show that there

POLAND

POLAND

are opportunities to diversify the loan portfolio, reduce the share of problem loans, and increase security and efficiency in managing deposit funds through digital technologies.

The scientific work also covers the practical aspects of implementing digital services using the example of commercial banks in Uzbekistan, existing problems, and opportunities to use international experience. In conclusion, the widespread implementation of digital technologies is considered a strategic factor in ensuring the stability of the banking system, strengthening customer confidence and improving the quality of financial services.

Keywords: Digital technologies, commercial banks, deposit management, credit processes, optimization, bank management, financial security, artificial intelligence, blockchain, mobile banking, internet banking, credit scoring, problem loans, financial innovations, digital transformation.

Tahlil va natijalar

So'nggi yillarda bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish jarayoni moliyaviy xizmatlarning tubdan o'zgarishiga olib kelmoqda. Ayniqsa, omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish sohalarida raqamli transformatsiya muhim o'rin tutmoqda. Bu jarayon bir tomondan banklar faoliyatini samarali qilish, ikkinchi tomondan esa mijozlarga qulaylik yaratish orqali ularning ishonchini oshirishga xizmat qilmoqda.

Avvalo, omonatlarni boshqarishda raqamli texnologiyalar o'zining amaliy samarasini ko'rsatmoqda. Mobil ilovalar, internet-banking va avtomatlashtirilgan hisob-kitob tizimlari orqali mijozlar o'z mablag'larini istalgan vaqtda nazorat qilish, omonatlarni ochish yoki yopish, foiz stavkalari bo'yicha taqqoslash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa bank xizmatlarini yanada shaffof, tezkor va xavfsiz qilish bilan birga, omonatchilarning bank tizimiga bo'lgan ishonchini kuchaytirmoqda. O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli omonat mahsulotlari bo'yicha takliflar kengaygani sari aholining bank tizimiga jalb qilinayotgan mablag'lari hajmi yildan-yilga ortib bormoqda.

Kredit jarayonlariga nazar tashlasak, ilgari kredit olish jarayoni murakkab, ko'p vaqt va hujjat talab qiluvchi mexanizm bo'lgan. Bugungi kunda esa sun'iy intellekt va "onlayn scoring" tizimlari kreditga layoqatlilikni tezkor baholash imkonini bermoqda. Bu jarayon mijozlar hujjatlarini avtomatik tahlil qilish, ularning moliyaviy intizomi va to'lov qobiliyatini baholash asosida qaror qabul qilishni osonlashtirdi. Natijada, kredit ajratish jarayoni tezlashdi, subyektiv qarorlar kamaydi, eng muhimi esa bank va mijoz o'rtasidagi ishonch mustahkamlandi.

Shuningdek, raqamli texnologiyalar kredit portfelini monitoring qilish va muammoli kreditlar ulushini kamaytirishda ham samarali vosita sifatida qo'llanmoqda. Masalan, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlari qarzdorlarning to'lov intizomini real vaqt rejimida kuzatib, kechikishlar yuzaga kelgan taqdirda tezkor choralar ko'rish imkonini bermoqda. Bu esa banklarning moliyaviy

barqarorligini saqlash, risklarni kamaytirish va kredit portfeli sifatini yaxshilashda muhim rol o'ynamoqda.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tijorat banklari raqamli texnologiyalarni joriy etishda sezilarli yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, ayrim muammolar hamon mavjud. Jumladan, texnologik infratuzilma yetarli darajada rivojlanmagan hududlarda raqamli bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlari cheklangan. Shuningdek, kiberxavfsizlik, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va malakali IT-mutaxassislar yetishmovchiligi dolzarb masalalar bo'lib qolmoqda.

Natijada, raqamli texnologiyalarni keng tatbiq etish orqali omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirish nafaqat banklarning samaradorligini oshiradi, balki butun moliya tizimining barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlaydi. Kelgusida FinTech kompaniyalari bilan hamkorlikni kengaytirish, "open banking" modelini joriy etish va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish O'zbekiston bank tizimi uchun muhim ustuvor yo'nalish bo'lib qoladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimida raqamli texnologiyalar jadal sur'atlar bilan rivojlanib, ularning samarasi statistika ko'rsatkichlarida ham yaqqol namoyon bo'lmoqda. Avvalo, omonatlar hajmidagi o'sish raqamli xizmatlar joriy etilishi bilan chambarchas bog'liqdir. Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda jismoniy shaxslarning banklardagi omonatlari 62 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 150 trln so'mdan oshdi. Ushbu o'sish aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchi ortgani va raqamli kanallar orqali qulay omonat mahsulotlaridan foydalanish imkoniyatlarining kengaygani bilan izohlanadi.

Kredit bozoridagi o'zgarishlar ham raqamli transformatsiya ta'sirida sezilarli sur'atda kechmoqda. 2020-yilda tijorat banklari tomonidan aholiga va biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar hajmi 270 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2024-yilda bu ko'rsatkich 480 trln so'mga yetdi. Ayniqsa, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlariga ajratilgan kreditlarning 40 foizdan ortig'i raqamli platformalar orqali ko'rib chiqilib, onlayn scoring tizimlari yordamida tezkor qaror qabul qilingan. Bu esa kredit olish jarayonini soddalashtirish va vaqtni qisqartirish imkonini berdi.

Mobil banking va internet-banking xizmatlarining kengayishi ham o'z aksini topmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2020-yilda atigi 8 mln nafar mijoz masofaviy xizmatlardan foydalangan bo'lsa, 2024-yil yakunida ularning soni 20 mln nafardan oshdi. Bu esa mamlakat aholisi sonining deyarli yarmidan ko'pi raqamli moliyaviy xizmatlardan faol foydalanayotganini ko'rsatadi. Natijada, bank kassalari orqali amalga oshiriladigan operatsiyalar sezilarli darajada kamayib, mijozlarning ko'p qismi mobil ilovalar orqali hisob-kitoblarni bajarishni afzal ko'rmoqda.

Kiberxavfsizlik masalalarida ham statistik ko'rsatkichlar qiziqarli manzarani ochib bermoqda. 2020-yilda banklar tomonidan qayd etilgan

kiberhujumlar soni 350 ta bo'lgan bo'lsa, 2024-yilga kelib ularning soni 500 tadan oshgan. Shu bilan birga, kiberxavflarni oldini olish maqsadida investitsiyalar hajmi ham oshib, 2020-yildagi 50 mlrd so'mdan 2024-yilda 200 mlrd so'mga yetdi. Bu esa raqamli xavfsizlikni ta'minlash banklarning strategik ustuvor yo'nalishiga aylanganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, statistik tahlil natijalari shuni tasdiqlamoqdaki, raqamli texnologiyalarni bank amaliyotiga joriy etish moliya tizimi barqarorligi, omonatlar hajmi, kredit portfeli va mijozlarga xizmat ko'rsatish sifati o'sishida hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda. Kelgusi yillarda bu jarayon yanada tezlashishi kutilmoqda va O'zbekiston bank tizimi "Raqamli iqtisodiyot – 2030" strategiyasi doirasida global moliyaviy makonga yanada chuqur integratsiyalashadi.

Xulosa

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli texnologiyalarni bank tizimida keng joriy etish omonatlarni boshqarish va kredit jarayonlarini optimallashtirishda muhim strategik omilga aylanmoqda. Raqamli xizmatlar mijozlarga qulaylik yaratish, vaqtni tejash va bank xizmatlaridan foydalanishni soddalashtirish orqali ularning ishonchini oshirmoqda. Shu bilan birga, onlayn scoring, avtomatlashtirilgan monitoring va mobil banking tizimlari bank faoliyatini samarali boshqarish, risklarni kamaytirish hamda muammoli kreditlar ulushini pasaytirishga xizmat qilmoqda.

Statistik ma'lumotlar shuni tasdiqlaydiki, 2020–2024 yillar mobaynida banklardagi omonatlar hajmi va kredit portfeli sezilarli darajada oshgan, masofaviy xizmatlardan foydalanuvchilar soni esa ikki barobardan ortiq ko'paygan. Bu holat raqamli texnologiyalar bank tizimida moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda va aholining moliya bozoriga keng jalb qilinishida katta ahamiyat kasb etishini anglatadi.

Shu bilan birga, ayrim muammolar – texnologik infratuzilmaning notekis rivojlanishi, kiberxavfsizlikka oid tahdidlar va malakali mutaxassislar yetishmovchiligi – kelgusida e'tibor qaratilishi zarur bo'lgan yo'nalishlardir. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, FinTech hamkorliklari, "open banking" modeli va sun'iy intellekt asosidagi innovatsion yechimlarni keng qo'llash bank xizmatlari sifatini yanada oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, O'zbekiston tijorat banklari uchun raqamli transformatsiya nafaqat xizmat ko'rsatish sifati va samaradorlikni oshirish, balki milliy moliya tizimining raqobatbardoshligi va barqarorligini ta'minlashda ham muhim strategik yo'nalish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Allen, F. & Carletti, E. (2013). Systemic Risk from Real and Financial Sector Linkages. Journal of Financial Economics.
2. Levine, R. (2005). Finance and Growth: Theory and Evidence. Handbook of Economic Growth.

POLAND

CURRENT APPROACHES AND NEW RESEARCH IN MODERN SCIENCES

International scientific-online conference

POLAND

3. Basel Committee on Banking Supervision (2021). Principles for Operational Resilience. Bank for International Settlements.
4. World Bank (2023). Uzbekistan Digital Economy Report. Washington, DC: World Bank Publications.
5. International Monetary Fund (2022). Fintech and the Future of Banking. IMF Staff Discussion Note.
6. OECD (2021). Digital Disruption in Banking and Finance. OECD Publishing.
7. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). Bank tizimi barqarorligi to'g'risida yillik hisobot. Toshkent.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni (2022). Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4699-son Qarori (2020). Bank tizimini isloh qilish strategiyasi. Toshkent.
10. Deloitte (2022). The Future of Digital Banking: Global Outlook. Deloitte Insights.
11. PwC (2021). Emerging Technologies in Financial Services. PricewaterhouseCoopers.
12. Ernst & Young (2023). Global Banking Outlook 2023. EY Global Publications.
13. McKinsey & Company (2022). Reimagining the Digital Bank of the Future. McKinsey Reports.
14. Accenture (2021). Open Banking and FinTech Integration. Accenture Research.
15. Uzbek Banking Association (2023). Raqamli transformatsiya jarayonlari bo'yicha hisobot. Toshkent.